

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-6>

УДК 338.246

Нечипорук Людмила Володимирівнадоктор економічних наук, професор,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0876-8861>**Шелехова Вікторія Петрівна**магістр,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна**Liudmyla Nechyporuk, Viktoriia Sheliekhova**

V.N. Karazin Kharkiv National University

**МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА ВІДБУДОВІ
ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ****INTERNATIONAL CONSTRUCTION AID
FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE**

Анотація. Уточнено, що результати впливу міжнародної допомоги на забезпечення соціально-економічного розвитку країни не завжди відповідають очікуванням, що зумовлено низкою проблем відносно ефективності використання коштів. Запропоновано для оцінки потенціалу впливу міжнародної допомоги щодо структурних змін в економіці, розвитку інфраструктури, реформування соціальної політики та досягнення Україною цілей сталого розвитку в умовах постійних викликів та змін використовувати аналіз сильних, слабких сторін, можливостей та загроз (SWOT Analysis). Закцентувано на сильних сторонах міжнародної допомоги: різноманітність донорської бази через підтримку з боку широкого кола країн, її комплексність та орієнтація на стратегічне партнерство, що реалізується через співпрацю з міжнародними інституціями. Потенційно слабкими сторонами міжнародної допомоги визнано її фрагментацію та дублювання, формування залежності та небезпеку втрати автономії України у прийнятті рішень, ризик корупції та неефективного управління. Уточнено, що найактуальніші для України додаткові можливості міжнародної допомоги для відбудови та сталого розвитку наразі пов'язані як з підтримкою оборонного потенціалу, так і з узгодженням з національними стратегіями та пріоритетами розвитку. Серед загроз міжнародної допомоги виокремлено постійні загрози безпеці, проблеми в управлінні в умовах економічної нестабільності, валютні коливання та фіскальний тиск, що можуть підірвати стійкість ініціатив з надання допомоги, обмежити спроможність уряду ефективно освоювати кошти, вносячи невизначеність та ризики для планування та подальшого надання міжнародної допомоги.

Ключові слова: сталий розвиток економіки, міжнародна економіка, міжнародна допомога, глобальна економіка, міжнародна фінансова допомога.

Summary. The impact of international aid on the stabilization of the country's economic condition, taking into account the need for sustainable economic development, has been studied. In the process of researching the importance of the influence of international aid on the socio-economic sphere, general scientific methods were applied, in particular: comparison, induction and deduction of analysis and synthesis. It is clarified that the results of the impact of international aid on ensuring the socio-economic development of the country do not always meet expectations, which is caused by a number of problems regarding the effectiveness of the use of funds. It is proposed to use an analysis of strengths, weaknesses, opportunities and threats (SWOT Analysis) to assess the potential impact of international aid on structural changes in the economy, infrastructure development, social policy reform and Ukraine's achievement of sustainable development goals in the face of constant challenges and changes. Emphasis is placed on the strengths of international aid: the diversity of the donor base due to support from a wide range of countries, its complexity and focus on strategic partnership implemented through cooperation with international institutions. The potential weaknesses of international aid are its fragmentation and duplication, the formation of dependence and the danger of losing Ukraine's autonomy in decision-making, the risk of corruption and inefficient management. It was clarified that the most relevant additional opportunities for international aid for reconstruction and sustainable development for Ukraine are currently related to both the support of the defense potential and coordination with national strategies and development priorities. Among the threats to international aid are persistent security threats, management problems in conditions of economic instability, currency fluctuations and fiscal pressures, which can undermine the sustainability of aid initiatives, limit the government's ability to effectively use funds, introducing uncertainty and risks to the planning and further provision of international aid.

Key words: sustainable economic development, international economy, international aid, global economy, international financial aid.

Постановка проблеми. В умовах сучасної економічної та політичної нестабільності в Україні проблема міжнародної допомоги є однією з ключових для забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Однак, незважаючи на значний обсяг міжнародної допомоги, результати її впливу не завжди відповідають очікуванням. Це зумовлено низкою питань щодо ефективності та належного контролю з боку національних та міжнародних органів використання коштів. Важливо оцінити, як зовнішня фінансова та технічна допомога сприяє відновленню економіки, зміцненню соціальних інститутів та підвищенню добробуту населення. Отже, виникає необхідність детального аналізу впливу міжнародної допомоги на структурні зміни в економіці, розвиток інфраструктури, реформування соціальної політики та підтримку вразливих верств населення, що може посприяти ефективнішому використанню наданої допомоги та досягненню Україною цілей сталого розвитку в умовах постійних викликів та змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означена проблема досліджується науковою спільнотою, зокрема науковцями ДУ «Інституту економіки та прогнозування НАН України». Приміром, зарубіжний досвід та українські перспективи відбудови для розвитку представлено в міжнародній колективній монографії під головуванням В.В. Небрат. Монографія репрезентує напрацювання українських і зарубіжних дослідників із питань історії, теорії, політики повоєнної реконструкції економіки та відновлення соціо-гуманітарного простору, обґрунтування пріоритетів національної стратегії відбудови, осмислення ролі та напрямів реформування освіти й науки для забезпечення національної перспективи в контексті завдань повоєнної реконструкції економіки, інституційної модернізації та євроінтеграції України [1].

У новітній колективній монографії М.І. Скрипниченко, С.О. Кораблін, І.В. Крючкова, О.Б. Саліхова, І.В. Запатріна, С.С. Шумська та ін. представили результати наукових досліджень щодо розробленого модельного інструментарію для оцінки впливу ендегенних та екзогенних чинників (зумовлених глобалізацією світової економіки, воєнними діями на території України, пандемією COVID-19 тощо) на динаміку і структуру вітчизняної економіки; здійснених на його основі інструментально обґрунтованих оцінок (насамперед руйнівних економічних наслідків воєнної агресії РФ, пандемії коронавірусу) та перспектив повоєнної відбудови національної економіки, а також умов і ризиків стабільного соціально-економічного розвитку України після війни; розроблених сценарних прогнозів макроекономічних показників на період до 2030 (2035) р. у розрізі основних секторів вітчизняної економіки; обґрун-

тування заходів політики ендегенізації розбудови економіки України у повоєнний період та у довгостроковій перспективі [2].

В колективній монографії за авторством Єгорова І.Ю., Кіндзерського Ю.В., Бажал Ю.М. та ін. реалізована оцінка інноваційного розвитку, структурні трансформації в економіці України та можливості повоєнного відновлення науково-технічної та інноваційної сфер України у контексті стимулювання процесів економічного розвитку і забезпечення прогресивних структурних змін в економіці [3].

Метою статті є дослідження впливу міжнародної допомоги на стабілізацію економічного стану країни з урахуванням потреби сталого розвитку економіки. Для досягнення цієї мети доцільним є аналіз сильних, слабких сторін, можливостей та загроз міжнародної допомоги (SWOT Analysis).

В процесі дослідження важливості впливу міжнародної допомоги на соціально-економічну сферу України застосовано загально-наукові методи, зокрема: порівняння, індукції та дедукції аналізу та синтезу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день економіка України пристосовується до умов війни, що реалізується за активної міжнародної допомоги. Завдяки своєчасній та системній фінансовій допомозі від міжнародних партнерів, уряду вдалося в значній мірі компенсувати втрачений сукупний попит, який був спричинений міграцією та проблемами в логістичних сферах, шляхом збільшення фінансування бюджету.

Фінансовою допомогою є макрофінансування, яке безпосередньо надають міжнародні організації, такі як Міжнародний Валютний Фонд, Європейський Інвестиційний Банк, Світовий банк та уряди інших країн. Як правило, макрофінансова допомога складається з кредитних коштів та грантів. Грантами є безповоротна допомога, а кредитні займи видаються на поворотній основі та під пільговий період. По часткам гранти складають близько 40 %, а кредитні кошти до 60 %. Загалом, з початку повномасштабного вторгнення (станом на 4 вересня 2024 р.) Україна отримала від міжнародних партнерів фінансування на суму близько 98 млрд дол. 40,538 млрд дол. надані країнами ЄС; 26,825 млрд дол. – США; 10,245 млрд дол. – МВФ; 6,338 млрд дол. – Японія; 5,117 млрд дол. – Канада; 2,551 млрд дол. – Великобританія; 2,063 млрд дол. – Всесвітній банк; 1,69 млрд дол. – Німеччина; 720 млн дол. – Європейський інвестиційний фонд; 506 млн дол. – Норвегія; 437 млн дол. – Франція; 330 млн дол. – Італія; 318 млн дол. – Нідерланди; 104 млн дол. – Іспанія; 51 млн дол. – Данія; 49 млн дол. – Швеція; 36 млн дол. – Фінляндія; 30 млн дол. – Швейцарія; 22 млн дол. – Литва; 21 млн дол. – Ірландія.

дія; 16 млн дол. – Латвія; 10 млн дол. – Австрія; 8 млн дол. – Бельгія; 2 млн дол. – Ісландія; 1 млн дол. – Албанія; 100 тис. дол. – Естонія [4].

У 2023 р. підписано зміни до Меморандуму з групою офіційних кредиторів України з країн G7 та Паризького клубу щодо призупинення виплат за офіційним боргом до кінця березня 2027 р. Подібні зміни до чинних угод підписано й за деякими проектами, що їх упроваджують в Україні міжнародні фінансові організації. Важливим є продовження переговорів з кредиторами України за поточними проектами щодо внесення таких змін з метою оптимізувати видаткову частину державного бюджету України.

Міжнародною гуманітарною допомогою є комплекс механізмів, які охоплюють не лише значну частку донорів, а і процес формування та збору нагальних потреб, логістику, яка і так ускладнена на фоні міжнародної кризи та руйнування транспортної інфраструктури через щоденні масовані ракетні обстріли України. Слід відмітити той факт, що ООН на постійній основі проводить грошову допомогу менш захищеним сім'ям. Насамперед це стосується жінок, людей похилого віку та інвалідів.

Інший вид міжнародної допомоги – військова. Країни-партнери поставляють Україні сучасне озброєння та військове спорядження. Обліковується військова підтримка в грошовому еквіваленті. Певні європейські держави та США проводять розміщення замовлення у виробників. Ті, в свою чергу, виробляють необхідне озброєння та передають його Україні у вигляді допомоги.

В цілому, на сьогоднішній час наша держава отримує допомогу від 52 країн світу. Аналізуючи дане питання слід відмітити, що фінансова допомога складає 25% від загального обсягу наданої допомоги і наділяється тринадцятьма країнами. 34 країни-партнера надають військову допомогу, яка складає 65% від загальної кількості країн-донорів. Долучаються до гуманітарної допомоги 42 країни, що складає близько 77% від загальної численності країн – партнерів. З 194 країн світу

надають допомогу Україні 52 країни, в тому числі 10 з них надають всі три види підтримки [5].

Актуальними є відпрацювання й ухвалення комплексу рішень, які б дали змогу максимально ефективно використовувати отримані ресурси для мінімізації ризиків, пов'язаних з наслідками російської агресії, та спрямовувати їх на програми відновлення та реконструкції держави. На наш погляд доцільним є аналіз (SWOT Analysis) сильних, слабких сторін, можливостей та загроз міжнародної допомоги (рис. 1) для повного відновлення з урахуванням забезпечення досягнення цілей сталого розвитку.

Отже, міжнародна допомога має такі сильні сторони сприяння відбудові для сталого розвитку:

1) різноманітна донорська база через підтримку з боку широкого кола країн, включаючи європейські держави, Сполучені Штати, Канаду, Південну Корею, Австралію та інші країни, що диверсифікує джерела допомоги для України та зменшує залежність від одного донора;

2) комплексна підтримка, бо допомога охоплює як різні сектори, включаючи охорону здоров'я, житлове будівництво, енергетику, оборону та інфраструктуру, надаючи Україні, так і надається для вирішення низки нагальних потреб;

3) значна фінансова допомога, що забезпечує Україні вагомі ресурси для зміцнення обороноздатності, відновлення інфраструктури та стимулювання економічного відновлення;

4) стратегічне партнерство, що реалізується через співпрацю з міжнародними інституціями, такими як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Європейський Союз (ЄС) полегшує доступ до експертних знань, технічної допомоги та передового досвіду, що підвищує ефективність реалізації допомоги.

5) надання гуманітарної допомоги, а саме забезпечення медикаментами, допомога та підтримка у розмінуванні, допомога у відновленні, що демонструє солідарність з населенням

Сильні сторони	Слабкі сторони
Різнманітна донорська база Комплексна підтримка Значна фінансова допомога Стратегічне партнерство Гуманітарний фокус	Залежність від зовнішньої допомоги Фрагментація та дублювання Обмежена довгострокова стійкість Геополітичні міркування Ризик корупції та неефективного управління
Можливості	Загрози
Розбудова потенціалу економіки Розвиток інфраструктури Модернізація оборони Регіональна співпраця Узгодження з національними пріоритетами	Виклики безпеці Гуманітарні кризи Політична нестабільність Економічна вразливість Зміна геополітичної динаміки

Рисунок 1 – SWOT аналіз міжнародної допомоги Україні

Джерело: сформовано авторами

України, яке постраждало від конфлікту, і сприяє пом'якшенню гуманітарних криз.

Міжнародна допомога не позбавлена й слабких сторін, серед яких:

1) залежність від зовнішньої допомоги, що може обмежувати автономію України у прийнятті рішень;

2) фрагментація та дублювання, що пояснюється багаточисельністю донорів та ініціатив, що діють незалежно один від одного що може призвести до дублювання зусиль, неефективності та проблем з координацією, а, отже, може перешкоджати ефективному використанню ресурсів;

3) обмежена довгострокова стійкість: незважаючи на те, що фінансова підтримка задовольняє нагальні потреби, проте можуть виникати занепокоєння щодо довгострокової стійкості, особливо з точки зору сприяння самодостатності, економічному відновленню та сталому розвитку;

4) геополітичні міркування: політичні мотивації та геополітичні інтереси країн-донорів можуть впливати на розподіл та умови надання допомоги, що потенційно може ускладнювати дипломатичні відносини та створювати напруженість між Україною та її союзниками;

5) ризик корупції та неефективного управління: притоки великих сум грошей, особливо в такі сектори, як оборона та інфраструктура, підвищує ризик корупції, нецільового використання коштів, підриваючи ефективність і прозорість надання допомоги.

Міжнародна допомога надає додаткові можливості відбудові для сталого розвитку, а саме:

1) можливості для розбудови потенціалу, передачі знань та інституційного зміцнення у таких сферах, як управління, охорона здоров'я та оборона, що може сприяти довгостроковому розвитку та реформам в Україні;

2) розвиток інфраструктури: інвестиції в енергетику, транспортну та житлову інфраструктуру відкривають можливості для модернізації критично важливих систем, підвищення стійкості до майбутніх криз і стимулюють економічне зростання через створення робочих місць та залучення приватного сектору;

3) модернізація оборони: військова допомога та підтримка оборонного потенціалу дозволяє Україні посилити свої можливості стримування, модернізувати свої збройні сили та потенціал стримування, вдосконалювати свої збройні сили та посилити свою здатність захищатися від зовнішніх загрозам, сприяючи стабільності та безпеці в регіоні;

4) регіональна співпраця: спільні ініціативи, такі як трансграничні програми з сусідніми країнами та партнерства в рамках міжнародних організацій, сприяють регіональному співробітництву, вирішенню конфліктів та узгодженню пріоритетів розвитку через кордони;

5) узгодження міжнародної допомоги з національними стратегіями та пріоритетами розвитку

України, такими як європейська інтеграція та реалізація цілей сталого розвитку.

Варто оцінювати й загрози міжнародної допомоги, серед яких:

1) постійні загрози безпеці, включаючи військову агресію, територіальні суперечки та тактика гібридної війни створюють значні ризики для надання допомоги, розвитку інфраструктури та стабільності надання допомоги;

2) гуманітарні кризи: триваючий конфлікт, переміщення та надзвичайні гуманітарні ситуації посилюють вразливість населення, виснажують ресурси та перешкоджають наданню допомоги, що потенційно може призвести до затяжних гуманітарних криз і соціальних заворушень;

3) політична нестабільність, проблеми в управлінні та внутрішні розбіжності в Україні можуть перешкоджати ефективній координації та реалізації програм допомоги, підривати суспільну довіру та довіру до зусиль з проведення реформ;

4) економічна вразливість: економічна нестабільність, валютні коливання та фіскальний тиск можуть підрвати стійкість ініціатив з надання допомоги, обмежити спроможність уряду ефективно освоювати кошти, поглибити соціально-економічну нерівність в Україні;

5) зміна геополітичної динаміки, включаючи напруженість у відносинах між РФ та західними країнами, геополітичне суперництво та зміна альянсів, можуть вплинути на безперервність, обумовленість та обсяги міжнародної допомоги Україні, вносячи невизначеність та ризики для планування та подальшого надання міжнародної допомоги.

Висновки. Результати впливу міжнародної допомоги на забезпечення соціально-економічного розвитку країни не завжди відповідають очікуванням, що зумовлено низкою проблем відносно ефективності використання коштів. Для оцінки потенціалу впливу міжнародної допомоги щодо структурних змін в економіці, розвитку інфраструктури, реформування соціальної політики та досягнення Україною цілей сталого розвитку в умовах постійних викликів та змін варто використовувати аналіз сильних, слабких сторін, можливостей та загроз. Серед сильних сторін міжнародної допомоги, на наш погляд, варто зробити акцент, на різноманітності донорської бази через підтримку з боку широкого кола країн, її комплексності та орієнтації на стратегічне партнерство, що реалізується через співпрацю з міжнародними інституціями.

Потенційно слабкими сторонами міжнародної допомоги є її фрагментація та дублювання, формування залежності та небезпека втрати автономії України у прийнятті рішень, ризик корупції та неефективного управління.

Найактуальніші для України додаткові можливості міжнародної допомоги для відбудови та сталого розвитку наразі пов'язані як з підтримкою

оборонного потенціалу, так і з можливістю узгодження з національними стратегіями та пріоритетами розвитку України.

Серед загроз міжнародної допомоги варто виокремлювати постійні загрози безпеці, проблеми в управлінні в умовах економічної нестабільності,

валютні коливання та фіскальний тиск, що можуть підірвати стійкість ініціатив з надання допомоги, обмежити спроможність уряду ефективно освоювати кошти, вносячи невизначеність та ризики для планування та подальшого надання міжнародної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Небрат В.В. та ін. Відбудова для розвитку: зарубіжний досвід та українські перспективи / за ред. В.В. Небрат. Київ : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». 2023. 571 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/Reconstruction-for-development.pdf>

2. Скрипниченко М.І. та ін. Оцінка та прогнози ендogenous зростання економіки України / за ред. М.І. Скрипниченко. Київ : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». 2023. 422 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Otsinka-ta-prohnozy-endogenous-zrostantia-ekonomiky-Ukrainy.pdf>

3. Єгоров І.Ю. та ін. Оцінка інноваційного розвитку та структурні трансформації в економіці України / за ред. І.Ю. Єгоров та Ю.В. Кіндзерського. Київ : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». 2023. 240 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/Otsinka-innovatsijnogo-rozvytku.pdf>

4. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни: веб-сайт Міністерства Фінансів України https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435 (дата звернення: 05.11.2024).

5. Relief, Recovery and Resilient Reconstruction : Supporting Ukraine`s Immediate and Medium-Term Economic Needs. URL: <https://documents.bancomundial.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099608405122216371/idu08c704e400de7a048930b8330494a329ab3ca> (дата звернення: 05.11.2024).

References:

1. Nebrat V. V. (eds.) (2023) Vidbudova dlia rozvytku: zarubizhnyi dosvid ta ukrainski perspektyvy: mizhnarodnakolektyvna monohrafiia [Reconstruction for development: foreign experience and ukrainian perspectives: International collective monograph]. Kyiv. Available at: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/Reconstruction-for-development.pdf> (in Ukrainian)

2. Skrypnychenko M. I. (eds.) (2023) Otsinka ta prohnozy endogenous zrostantia ekonomiky Ukrainy: kolektyvna monohrafiia [Assessment and forecasts of endogenous growth of the economy of Ukraine: collective monograph]. Kyiv. Available at: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Otsinka-ta-prohnozy-endogenous-zrostantia-ekonomiky-Ukrainy.pdf> (in Ukrainian)

3. Iehorov I. Iu. et al. (eds.) (2023) Otsinka innovatsijnogo rozvytku ta strukturni transformatsii v ekonomitsi Ukrainy : kolektyvna monohrafiia [Evaluation of innovative development and structural transformations in the economy of Ukraine]. Kyiv. Available at: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/Otsinka-innovatsijnogo-rozvytku.pdf> (in Ukrainian)

4. Finansuvannia derzhavnogo biudzhetu Ukrainy z pochatku povnomasshtabnoi viiny [Funding of the state budget of Ukraine since the beginning of the full-scale war]. Available at: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435 (in Ukrainian)

5. Relief, Recovery and Resilient Reconstruction : Supporting Ukraine`s Immediate and Medium-Term Economic Needs. Available at: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099547405052230400/idu063b2f81900861047a70b5540e3e950f93a8c>

Стаття надійшла до редакції 01.11.2024